

Mahmut ESEN
Mülkiye Başmüfettişi

Engellilere Yapılan Sosyal Yardım ve Hizmetler, Karşılaşılan Bazı Sorunlar

Sosyal devlet ilkesi, toplumdaki bilinç seviyesinin yükselmesi, iktisadi gelişmelerin doğal sonucu olarak; kamu kurum ve kuruluşları tarafından engelli vatandaşlarımıza verilmekte olan sosyal yardım ve hizmetler, her yıl nitelik ve nicelik olarak artmaktadır.

Engelliler başta olmak üzere, yoksul ve muhtaç vatandaşlarımıza yönelik yardım ve hizmetler, çok sayıda kamu kurum ve kuruluşunca verilmektedir.

Kamu tarafından verilen bu hizmetler, hem merkezi hem de yerel yönetimlerce yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Mevzuatımızda merkezi yönetim ve yerel yönetimlerce verilecek olan sosyal yardım ve hizmetler konusunda bir paylaşıma (iş bölümüne) gidilmemiştir. Bu yüzden merkezi/yerel ayrımı olmaksızın tüm kamu idareleri, herhangi bir sınırlama olmaksızın, mali güçlerine, ilgi alanlarına/önceliklerine göre arzu ettikleri her türlü sosyal yardım faaliyetlerinde bulunabilmektedir.

liyetlerinde bulunabilmektedir.

Merkezi Yönetim Kuruluşlarınca Yapılan Yardım ve Hizmetler

Merkezi yönetim kuruluşlarınca yapılmakta olan sosyal yardım ve hizmetler; 2011 yılında 633 Sayılı KHK yürürlüğe girmesinden sonra, büyük ölçüde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında toplanmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (SYGM) aracılığıyla, 2012 yılında Ocak-Eylül aylarını kapsayan dönemde engelli vatandaşlara yapılmış belli başlı sosyal yardımların türü; bu yardımlardan yararlanan kişi sayıları, aktarılan toplam kaynaklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.¹

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca (Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Gn.Md.) ayrıca, engelli ve yaşlılara yönelik olarak; koruyucu, önleyici, eğitici, geliştirici, rehberlik ve rehabilitasyon edici sosyal faaliyetleri yürütmek ve koordine etmek bağlamında çok yönlü hizmetler de verilmektedir.

Bu hizmetlerin yürütülmesi için sözü edilen genel müdürlükte, 7 ayrı alt birim oluşturulmuştur. Bu genel müdürlüğe bağlı olarak illerde kurul-

S.No:	Yardımanın Türü	Yardım Alan Toplam Kişi/Aile Sayısı	Aktarılan Kaynak Toplamı (Milyon TL)
1	5510 s.k.60/c md. göre genel sağlık sigortalısı sayılan engelliler için Bakanlık bütçesinden GSS prim ödemeleri	549.248	175,039
2	2022 sayılı Kanun uyarınca engellilere aylık ödemeleri (121,76- 365,30 TL aralığında)	549.248	529,099
3	Eğitim (Engelli öğrencilerin okula taşınması)	40.915	42,3
4	Özel Amaçlı Yardımları (Yaşlı ve muhtaç vatandaşlar dahil ailelerinde günlük sıcak yemek verilmesi)	39.139	10,39
5	Engelli ihtiyaç yardımları	10	0,097
6	Engellileri de kapsayan sosyal hizmet projeleri	135.479	26,67

¹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (Sosyal Yardımlar Gn.Md.) Eylül 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, ss. 21-30 (http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/upload/mce/2012/genel_sencer/eylul_2012_sosyal_yardim_istatistikleri_bulteni.pdf,)

muş olan 84 adet bakım ve rehabilitasyon merkezi, genel müdürlüğün denetiminde 149 adet özel yatılı merkez bulunmaktadır.

Diğer yandan kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan sosyal yardımların; tek merkezden, kişi yerine aileyi esas alacak şekilde, tek başvuru üzerine, ortak veri tabanından yapılmasını amaçlayan, DPT tarafından hazırlanmış ve YPK tarafından kabul edilmiş olan "Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi," Sosyal Yardım Gn. Md. tarafından yürütülmektedir. Bu proje bağlamında SYGM'lüğünce halen, 5,1 milyon hane ve bu hanelerde yaşayan 20,5 milyon kişinin tüm sosyo-ekonomik verilerinin ve diğer kurumlardan aldığı yardım ve ödeme bilgilerinin tutulduğu bir "yoksulluk envanteri" oluşturulmuştur. 18.10.2011 tarihinden itibaren ülke genelinde Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi (BSYHBS) kullanılmaya başlanmıştır.

BSYHBS'de; yoksul ve muhtaç kişilerin başvurularının alınması, kişisel verilerin ve sosyo-ekonomik bilgiler ile servet unsurlarının merkezi veri tabanından sorgulanması, hane inceleme raporlarının tutulması, muhtaçlık kararının verilmesi, ödemelerin yapılması ve muhasebeleştirilmesi vb. tüm işlemler elektronik ortamda yürütülmektedir.²

Ayrıca sözü edilen Bakanlık bünyesinde, sosyal yardım başvurusu yapan vatandaşların muhtaçlıklarını ve kişisel verilerini merkezi veri tabanından (13 ayrı kuruluştan 28 ayrı soruşturma yapılması suretiyle) tespit/etmeye ve mükerrer yardımların önlenilmesine yönelik olarak kurumlar arası veri paylaşımını sağlamak amacıyla Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce uygulanmak-

ta olan Sosyal Yardım Bilgi Sistemi de (SOYBİS) bulunmaktadır.³

Oluşturulan bu altyapı sayesinde kişisel veriler girildikten sonra bir düğmeye basılarak sosyal yardımlar yönünden 22 milyon kişinin ekonomik ve sosyal durumunu görmek olanaklı hale gelmiştir.⁴

Uygulamaya sokulmuş bu projelerin; toplumun tümünü kapsayan, güvenilir, güçlü bir veri kaynağına ve kısa sürede sorgulama tekniğine sahip, iletişim çağına ve iyi yönetim ilkelerine uygun, yararlı projeler olduğu görülmektedir.

Yerel Yönetim Kuruluşlarınca Yapılan Yardım ve Hizmetler

Belediyelerce dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yapılacak yardım ve hizmetler konusu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanununda düzenlenmiştir. Bu konuda Büyükşehir Belediye Kanununda daha da ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir.

(-Her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kursları açmak işletmek/işlettirmek;

-Özürlerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere özürli hizmet birimleri oluşturmak vb.)

Yukarıda da ifade edildiği üzere, dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere sosyal hizmet ve yardımlar yapmak, engelliler merkezleri kurma şeklinde özetlenebilecek belediye görevleri geniş kapsamlıdır. Bu görevler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı başta olmak

üzere merkezi yönetim kuruluşlarına da verilmiş veya bu kuruluşlar tarafından üstlenilmiş bazı görevlerin tekrarı niteliğindedir.

Büyükşehirler başta olmak üzere belediye idarelerinin engellilere yönelik bazı sosyal yardım ve hizmetleri, merkezi yönetimin (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın) yaptıklarının çok üzerindedir.

Bu bağlamda sosyal hizmetler alanında açık ara önde olduğu görülen Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığının uygulamalarına incelemek/ göz atmak yeterli olacaktır.

Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığında, Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı ve Başkanlığa bağlı Engelliler ve Rehabilitasyon Şube Müdürlüğü oluşturulmuştur. Bu Şube Md. bağlı olarak Engelliler Danışma Merkezi, Engelliler Rehabilitasyon Merkezi, Engelli lokalleri, Görme Engelliler Bilim ve Teknoloji Merkezi ve Sesli Kütüphane açılmıştır. Bu tesisler aracılığıyla engelli vatandaşlarımıza yönelik ve süreklilik gösteren çok yönlü sosyal hizmetler verilmektedir.

Ayrıca engelli vatandaşlarımıza 3817 adet simit camekan vermiş, Bahçelievler Ticaret Merkezinde de satış yerleri tahsisleri yapılmıştır. Ankara'daki 24 adet engelli okulundaki öğrencilere öğle yemeği yardımında bulunmaktadır. Engelli vatandaşlarımıza şehir içi seyahatleri için serbest/indirimli kart verilmektedir.⁵

Sosyal Hizmet Daire Başkanlığınca, -sadece 2010 yılını kapsayan bir yıllık dönem için- engelliler merkezlerindeki güvenlik/temizlik vb. genel hizmet alımları dışında, engelli vatandaşlara doğrudan yapılacak yardım ve hizmetler bağlamında özellik-

² Bülten, s.48

³ Bülten s.52.

⁴ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı F.Şahin'in açıklamaları, (17.01.2013 günlü Milliyet gazetesi, Ankara eki, s.4)

⁵ Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı resmi internet sitesi, (27.11.2012) (www.ankara.bel.tr/.../hizmet.../sosyal_hizmetler1/sosyal_hizmetler)

arz eden belli başlı (4) adet mal ve hizmet alımları ihalesi yapılmıştır. Bu ihalelerin sözleşme tutarları toplamı (KDV hariç) 8.488.258,00 TL ye ulaşmaktadır.⁶

Diğer yandan Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin yanı sıra, büyükşehir sınırları içerisinde kalan ilçe belediyeleri tarafından da benzer yardım ve hizmetler verilmektedir. Bu bağlamda engelli vatandaşlarımıza yönelik olarak evde temizlik, sağlık, bakım, onarım vb. hizmetler için ilçe belediyelerince de destek hizmet alımları yapılmaktadır.

Bu konuda,

(-Mamak Belediyesinin 2009 / 159788 İKN'lu, 2010 yılını kapsayan, 5616 adet evde hasta muayene /bakımı için 280.000,00 TL sözleşme tutarlı hizmet alım ihalesi,

- Çankaya Belediyesinin 2010 / 58675 İKN'lu, evde temizlik ve sağlık hizmeti verilmesinin de dahil olduğu, 632.730,00 TL sözleşme tutarlı sosyal destek alım ihalesi,) örnek olarak gösterilebilir.

Bu örneklerin istisna oluşturmadığı, genel nitelikte olduğu bilinmektedir.

Engelli vatandaşlarımıza, çok sayıda kamu kuruluşunca ayrı ayrı yardım ve hizmet sunulmasını, ilk bakışta, olumlu/sevinçle karşılanması gereken bir olgu olarak değerlendirilmek olanaklıdır.

Ancak her belediye idaresi yardım yapacağı engellileri belirlemek, yapacağı yardımları düzenlemek üzere ayrı bir veri tabanı hazırlamaktadır. Zira Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının merkezi veri tabanına belediyeler ulaşmamaktadır. Merkezi veri tabanının ortak kullanılmasına ilgili tarafların sıcak bakmadıkları, bu konuda yeterince istekli olmadıkları görülmektedir.

Belediyelerce ek veri tabanı oluşturulması için genellikle hizmet alımları (ihale) yapılmakta ve dolayısıyla kaynak savurganlığı yapılmaktadır. Bu suretle kamuda saklı kalması gereken engellilere ait kişisel bilgiler özel şirket çalışanlarının eline de geçebilmektedir. Diğer yandan yardım yapılacak kişi ve aileler, mükerrer sorgulamalar yüzünden ilave külfetlere katlanmak zorunda kalmaktadır.

Gerçek ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesinde güçlüklerle karşılaşmaktadır. Muhtaçlık/ihtiyaç sahibi kavramı, belediyeden belediye farklılık göstermektedir. Belediyelerin yaptıkları yardımların merkezi veri tabanına girişleri yapılmadığı için sistemde gözükmemektedir. Bu yüzden mükerrer yardım ve hizmetler önlenememektedir.

Belirtilen nedenlerle, ülkemizdeki özellikle hizmet alımı ihalesi suretiyle yapılan yardımların, gerçek ihtiyaç sahibine verildiğini, kaynakların adil dağıtıldığını, etkin denetim yapılabildiğini, hatta denetim olanağının bulunduğunu kabul etmek zordur.

Çankaya İlçe Belediyesince bağlılığı sağlık ocakları / birimleri için 2006-2008 yıllarında tıbbi tetkik hizmet alım ihalelerinde, toplam 4.291.554,23 fazla ödeme yapılmak suretiyle ihaleye ve edimin ifasına fesat karıştırıldığı, belediyenin zarara uğratıldığına yönelik C. Başsavcılığınca iddianame düzenlenmiş olması bu duruma örnektir.⁷

Sonuç

1-Belediyeler ve sivil toplum örgütleri de dahil olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılan engellilere yönelik sosyal yardım ve hizmetlerin:

Tek başvuru üzerine, kişi yerine aileyi esas alacak şekilde, merkezi (tek) veri tabanından sorgulanması suretiyle gerçek ihtiyaç sahiplerine

yapılmasını, kaynakların rasyonel kullanımını, etkin bir denetimini, yardımların -büyük ölçüde- siyasi malzeme, reklam/istisamar aracı olmaktan çıkarılmasını öngören, asgari yirmi milyon vatandaşımızı yakından ilgilendiren, Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi (BSYHBS) sistemine;

-6360 Sayılı 13 İlde Büyükşehir Belediyesi Kurulması Hk. Kanun'la belediyelere aktarılabilecek ilave kaynaklar ve Ankara Büyükşehir örneğinde görüldüğü gibi belediyeler tarafından yapılan sosyal yardım ve hizmetlerin büyüklüğü dikkate alınarak,- belediyelerin de süratle dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu sisteme belediye idarelerinin gönüllü katılımları söz konusu olmayacağından, yüksek öğrenim gören öğrencilere tek elden (Kredi Yurtlar Kurumu aracılığıyla) burs/ kredi verilmesiyle ilgili 5102 sayılı Kanun'da olduğu gibi bu konuda belediyelere ilişkin yasal bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır.

2- Engelli vatandaşlarımıza yönelik olarak kamu tarafından verilmekte olan hizmet ve yardımların nitelikleri dikkate alınarak, hizmetlerin merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında dengeli bir paylaşımı yapılmalıdır. Bu paylaşım sırasında engellilere sağlık/sosyal güvenlik/ aylık ödeme vb. hizmet ve yardımlar merkezi yönetim tarafından üstlenilmelidir. Yerel yönetimlere bırakılan hizmetler karşılığında da bu yönetimlere yeterli kaynak aktarılmalıdır.

Merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında olduğu gibi büyükşehir belediyeleri ile bağlılığı ilçe belediyeleri arasında da engellilere yapılacak sosyal yardım ve hizmetler konusunda iş bölümüne gidilmelidir.

Bu suretle görev tekrarları önlenmeli, kaynakların rasyonel kullanımı sağlanılmalıdır.

⁶ <http://vatandas.ihale.gov.tr/tendersearchsonuckik.asp>

⁷ <http://www.konyahaber.com/eski-cankaya-belediye-baskani-eryilmaza-dava-122039h.htm>